



Тема уроку: Рух Опору та його течії

Стікер 7. *Волинська трагедія*

ДЖЕРЕЛО 1. ЗІ СПОГАДІВ ОЧЕВИДЦЯ

1 червня 1942 року був створений польський батальйон поліції, так званий Schutzmannschaftsbataillon 202. То мав бути батальйон польської поліції в одностроях, згідно з анонсом, який ми вичитали в газеті, де було сказано: чоловіки від 18 до 30 років можуть зголошуватися до польської поліції в Кракові. Однак нас завербували до Дембіци і поселили в кошарах в таборі 44/SS (Truppenuebungsplatz d. Waffen SS), і до кінця нашого перебування в таборі нам брехали, що нас навчають на польських поліцейських [...]. Після приїзду до Дембіци ми відразу зрозуміли, що нас навчають для боротьби проти партизанів, але відмовлятися було вже пізно [...].

Через два тижні батальйон виїжджає до Луцька. В Луцьку поляки приймають нас із справжнім ентузіазмом. Розповідають нам про терор українців. Розповідають, що німці численним делегаціям поляків, які скаржаться на українців, відповідають уже цілий рік, – «Прийдуть ваші, будуть вас захищати». Наступного дня вирушає від нас одна чота. Приходимо на двір кошар до наших колег, котрі уже чекають на нас. Це мішанка селян різного віку в цивільному одязі, фатально озброєних, які палають ненавистю до українців за їхні злочини. Коротка промова лейтенанта одразу припала нам до серця. Він каже: «Не стріляйте в невинних людей, але знайте, що на селі кожен українець – бандит, чи жінка, чи дитина». Отож, пам'ятаючи про його слова, ми чинимо спустошення в селі, кожного українського селянина ми вивели і застрелили. Це все нічого у порівнянні з лейтенантом. Він не віддає жодних наказів, тільки особисто стріляє українців, прагнучи перевершити нас усіх.

З анонімного «Повідомлення поліцейського» (назва публікаторів Гжегожа Мотики і Марка Вежбіцкогo) [текст] / [перекл. А. Павлишина] // Незалежний культурологічний часопис «І». – 2003. – No 28: Волинь 1943. Боротьба за землю. – С. 299–300.

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://goo.gl/xcREoV>.

ДЖЕРЕЛО 2. Ганна Рой, українка, мешканка с. Охнівка, Волинь

«Це було 12 лютого 1944 року [...]. Кругом палали села, а в нас, Богу дякувати, було в селі більш-менш спокійно, хоча вже кілька разів навідувались поляки з Білина, грабували і навіть вбивали людей. Біда, страх зближують, єднають люд, і ми, селяни, сходились до якоїсь хати по кілька родин на ніч [...]. І цього вечора з сином Іванком, якому було вісім років, та шестирічним Сергійком я з чоловіком пішли до сусіда Млинера Якова [...]. Було вже за північ [...]. Коли чую, від агронома біжать люди, якісь голося, рух [...]. «Вставайте та втікайте. Швидше!». В одну мить чоловіки, хлопці, підлітки вискочили з хати з білими ряденцями, які кожний мав при собі аби на снігу накритись і зілляться з білим снігом. Діти так швидко не повставали, і поки я їх розворушила, то поляки вже тут. Жінки – хто під ліжко сховався, хто в запічок, а моя мама з онуками хотіла вискочити надвір, аж в хату вскочив поляк з лопатою в руках і маму вдарив лопатою по голові, вона впала [...]. На подвір'ї був колодязь, і всіх до нього зігнали, а тоді поляк настромив дівчинку на вила-двійчат [...] і підніс та вкинув в криницю, а тоді і восьмирічну Христину Мазур жбурнув в криницю за першою дівчинкою [...]. Це пройшло дуже швидко, всі заціпеніли, а нападники вирвали з рук безтямної матері шестирічного Василька, рідного братика Христини Мазур і теж вкинули у колодязь. І тут моя мама впізнала одного поляка в темноті снігової ночі, що був родом з Охнівки і лише проживав на другій вулиці та крикнула: «Вікторцю (так кликали поляка), що то ви робите?». Цей відвернувся і крикнув по-московськи: «Женщин і дєтєй не трога-ть!». Тут же підійшов ще один і сказав: «Не руш кобєте з дєцєми!». Коли грабіжники та бандити все пограбувавши, що тільки можна, пішли і поїхали, ми зайшли в хату. Не



було вікон, виламані двері, окрім соломи, на землі не було нічого. Холодно, весь час чути глухий стогін з криниці. Почали повертатися з поля хлопці та чоловіки. Знайшли ліца (віжки), прив'язали до кошика і спустились в колодязь.

— Синок! – кричав Петро Мазур в криницю.

— Васильку! Сідай в кошик і тримайся за ліца.

Потихеньку витягли з чорного провалля сина Петра Мазура, шестирічного Василька. Ще витягли побитого, покаліченого коловоротом військовополоненого, який сказав, що обидві дівчинки мертві <...>. В цю ніч до 80 людей було вбито і замордовано поляками в Охнівці».

**Спогади українців про події 1943–44 рр.
у Володимир-Волинському районі Волинської області.**

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://goo.gl/ohQXVo>.

ДЖЕРЕЛО 3. Із звернення ОУН до поляків

Липень 1943 року

Поляки!

Наближається вирішальна мить нинішньої війни, розпочатої загарбницькими Берліном і Москвою, яка ведеться задля уярмлення вільних народів [...]. Однакове становище, спільні вороги і спільні цілі [...] повинні б скерувати обидва народи [...] до спільної боротьби в одних лавах супроти імперіалістичних загарбників [...]. Дивним і незрозумілим є факт, що сьогодні, коли польський народ стогне у ярмі німецького нападника, і коли Росія також планує нову окупацію Польщі, польські імперіалістичні керівники проголошують безжалісну війну українському народові, відмовляючи йому в праві на власне державне буття. Чого прагнуть польські провідники? На підставі різних їхніх видань [...] можна ствердити, що тут ідеться про Західноукраїнські Землі, які вони називають «Нашими Східними Землями». Однак при цьому дехто з них поширює це поняття також і на східні українські землі, аж до ріки Дніпро включно. Усі ці терени, як вони вважають, мали б бути включенні до польської держави [...]. Українського характеру Західної України ніхто заперечити не може, бо ж тут у переважній більшості мешкає українське населення. Поляки творять незначну меншину, і то переважно у містах. Коли польські імперіалісти на підставі цього факту вимагають приєднання Західної України до Польщі, то це рівносильно, коли б ми претендували на усе Краківське воєводство через те, що там також мешкають українці. [...] Польські боївки на Холмщині, Підляшші, у Галичині, на Волині провокують німців до протиукраїнських акцій, стають німецьким зряддям у боротьбі проти української нації. Якщо внаслідок цього доходить до взаємних сутичок між українським та польським населенням, німці задоволено потирають руки.

ДЖЕРЕЛО 4. Із відозви Краєвої Політичної Репрезентації до українського народу

30 липня 1943 року

Війна закінчується. Уже близький триумф справедливості над наругою та насильством [...]. Українська громадськість, на жаль, [...] пішла у більшості іншою дорогою, аніж поляки: дорогою співпраці з окупантом [...]. Однак уже перші місяці війни продемонстрували, що ця «співпраця» полягає у сліпому послуху та допомозі окупантові у його боротьбі з Польською Нацією та Державою [...]. Але акти подальшої співпраці з німцями, акти жорстокостей і гвалтів, завдані останнім часом українцями польському населенню на східних землях Р[ечі] П[осполитої], підбурювані окупантами, а часто і з власної ініціативи, і далі поглиблюють провалля поміж Польською та Українською Націями [...]. Як Краєва Репрезентація Польської Нації, ми звертаємося до Вас у цю історичну мить: зійдіть із хибного шляху; порвіть з принизливою для вас залежністю від окупанта; засудіть звірства масових убивств, які чинить над польським населенням Волині українське населення, під'юджуване німцями і більшовиками; негайно припиніть усі українські дії, спрямовані супроти Польських Нації та Держави. [...] Ми маємо спільних ворогів, тому станьте поряд з нами до боротьби з ними. Ми розуміємо і цінімо



прагнення Української Нації до створення Незалежної України. Однак освідчуємо, що не відмовимося від східних земель Речі Посполитої, у південній частині якої одвіку мешкають поляки поруч з українцями, де Польська Нація упродовж століть чинила велетенський цивілізаційний та економічний внесок [...]. Отож ми гарантуємо на цих землях повний і вільний розвиток українського населення на засадах свободи та рівності громадянських прав і обов'язків.

Відозва Краєвої Політичної Репрезентації до українського народу [30 липня 1943 р.] [текст] // Незалежний культурологічний часопис «І». – 2003. – № 28: Волинь 1943. Боротьба за землю. – С. 78–79. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://goo.gl/DVrArW>.

ЗАПИТАННЯ ДО ДЖЕРЕЛ 3–4:

- Що спонукало керівні органи національних організацій майже одночасно (липень 1943 р.) звернутися із відозвами до українського та польського народів?
 - Що, на думку, національних провідників об'єднує українців та поляків?
 - Які звинувачення один проти одного використовують національні провідники?
 - Відшукайте в тесті звернень фрагменти, які неприйнятні для сторін, до яких вони спрямовані.
 - Як ви вважаєте, які наслідки могли мати ці звернення:
 - а) сприяли припиненню міжнаціональної боротьби;
 - б) посилювали міжнаціональну конфронтацію;
 - в) започаткували мирні переговори щодо врегулювання конфлікту?
- Відповідь обґрунтуйте.

ДЖЕРЕЛО 5. Волинська трагедія чи Волинська різанина?

Гжегож Мотика: «Головне, що розділяло українців та поляків під час Другої світової війни, – суперечка через землю, через кордони. І одні, і другі хотіли, щоб Галичина та Волинь увійшли до складу їхньої майбутньої держави. Пошукам компромісу не сприяла пам'ять про невдалу національну політику влади II Речі Посполитої. Українська меншина була загалом незадоволена своїм політично-культурним становищем у польській державі, що створило відповідний ґрунт для проголошення радикальних гасел. [...] Власне, ідеологію інтегрального націоналізму сповідували ОУНівці, які хотіли не лише створити незалежну, а й етнічно однорідну Україну. Звісно, це не значить, що в момент виникнення Організації українських націоналістів 1929 року її члени вирішили винищити всіх поляків. Ще 1941 року уряд Ярослава Стецька хотів частково винищити інтелігенцію у східній Галичині, а решту польського населення вигнати за межі регіону або примусово українізувати. При цьому приклад брали з політики нацистів, яка проводилася на польській території, приєднаній до Райху. На мою думку, саме геноцид євреїв навів членів ОУН на думку, що можна зробити етнічну чистку і просто знищити „небажану” групу населення. Такій спокусі 1943 року піддалося волинське керівництво бандерівської гілки ОУН. Незалежно від деструктивного прикладу політики нацистів, на тогочасну ситуацію вплинула також радянська влада. Я маю на увазі не лише масові репресії 1939–1941 років, а й комуністичну пропаганду та її заклики до боротьби з начебто „панамі” і „куркулями”, а фактично з усією польською громадськістю. Адже у радянських газетах часто ставили знак рівності між землевласниками, шляхтичами та поляками».

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://goo.gl/gAmSyT>.

ДЖЕРЕЛО 6. Із спільної заяви президента України Леоніда Кучми та президента Польщі Александра Квасневського. Липень 2003 р.

Ми не можемо змінити цієї історії, ані її заперечити. Не можемо її замовчати, ані виправдати. Натомість ми повинні знайти в собі відвагу сприйняти правду, щоб злочин назвати злочином, оскільки лише на повазі до правди можна будувати майбутнє. Керуючись переконанням, що добросусідським українсько-польським відносинам не



зашкодить оприлюднення навіть найбільш болючих фактів з нашого минулого, пам'ятаючи трагічні події на Волині, Холмщині, Східній Галичині, від імені українського і польського народів Президенти України і Республіки Польща:

- віддають найглибшу шану жертвам кривавих братовбивчих конфліктів, а також висловлюють співчуття їхнім родинам;

- поділяючи біль родин жертв, вважають за необхідне продовжити спільний пошук історичної істини про трагедію на Волині і здійснення публічного морального засудження виконавців злочинів, вчинених проти українського та польського народів;

- [...] Схиляючи голови перед жертвами злодіянь та всіх трагічних подій, що мали місце в спільній історії, ми висловлюємо переконання, що взаємне прощення буде першим кроком до повного примирення молодих поколінь українців і поляків, які повністю увільняться від упереджень трагічного минулого. Ми глибоко цінуємо і поділяємо кожне слово, яким прощають, і слово, яким просять прощення, коли воно йде від душі.

**Про примирення – в 60-ту річницю трагічних подій на Волині : спільна заява
Президента України і Президента Республіки Польща.**

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://goo.gl/XqvBTF>.

ДЖЕРЕЛО 7. Резолюція Сейму Республіки Польща у справі віддання данини жертвам геноциду, вчиненого українськими націоналістами щодо громадян Другої Речі Посполитої в 1943–45 роках

22 липня 2016 р.

Землі давніх східних воєводств Польщі особливо сильно постраждали під час Другої світової війни. На цих теренах зіштовхнулися два найбільших тоталітарних режими ХХ століття: німецький третій Райх і комуністичний Радянський Союз.

Дії німецьких і радянських окупантів створювали сприятливі умови для пробудження ненависті на національному та релігійному ґрунті, а спроби досягнення порозуміння представниками польської держави з українськими організаціями не принесли результату.

11 липня 2016 року відзначається 73-тя річниця апогею хвилі злочинів, які на східних кресах (східних окраїнах) Другої Речі Посполитої вчинили цивільні структури Організації українських націоналістів, збройні формування Української повстанської армії, дивізія SS Галичина, а також інші українські формування, що співпрацювали з німцями. Під час вчиненого в 1943–45 роках геноциду вбито було понад 100 тисяч громадян Польщі, в основному селян.

Їх точна кількість досі невідома, а багато хто з них так і не дочекався гідного поховання і вшанування пам'яті. Серед замордованих були, крім поляків, євреї, вірмени, чехи, представники інших національностей, а також українці, які встали на бік жертв.

Згадуючи злочини українських націоналістів, не можна ані замовчувати, ані перекручувати польські дії у відповідь щодо українських сіл, під час яких також гинуло цивільне населення. Всі ці трагічні події мають бути повернуті до пам'яті нинішніх поколінь.

Жертви злочинів, вчинених у 1940-х роках українськими націоналістами, досі не були в належний спосіб вшановані, а масові вбивства не були названі, згідно з історичною правдою, геноцидом.

Сейм Республіки Польща віддає належне всім жителям Другої Речі Посполитої, вбитим з особливою жорстокістю українськими націоналістами.

Сейм висловлює найвище визнання і вдячність солдатам Армії крайової, Самооборони кресів і селянських батальйонів, які вступили в героїчну боротьбу заради захисту цивільного польського населення, а також закликає президента Польщі відзначити цих осіб державними нагородами.

Тому Сейм Республіки Польща встановлює 11 липня, річницю апогею злочину, Днем пам'яті про поляків – жертв геноциду, вчиненого ОУН-УПА на східних кресах Другої Речі Посполитої.

Сейм закликає до встановлення місць злочинів і їх позначення, забезпечення гідного поховання всім знайденим жертвам, віддання належної шани невинно замученим



і вбитим, створення повного списку жертв. Сейм апелює до продовження справи об'єднання і діалогу, розпочатого політичними і духовними лідерами, в тому числі до розширення доступу до державних архівів, зміцнення співпраці влад Польщі і України в найважливіших для майбутнього обох народів справах.

Сейм РП висловлює шану і вдячність українцям, які, наражаючи на небезпеку власні життя, рятували поляків і закликає президента вшанувати їх державними відзнаками. Сейм також нагадує про позицію значної частини українського населення, яка відмовилася від участі у нападах на поляків.

Сейм Польщі висловлює подяку кресов'янам та їхнім нащадкам, а також людям доброї волі, які протягом десятків років домагаються правди, керуючись гаслом "Не про помсту, а про пам'ять просять жертви".

Сейм Республіки Польща висловлює солідарність з Україною, яка бореться із зовнішньою агресією за збереження територіальної цілісності.

Сейм висловлює переконання, що лише повна правда про історію є найкращим шляхом до об'єднання і взаємного прощення.

Як говорив у 2001 році у Львові святий Іван Павло II, "завдяки очищенню історичної пам'яті всі будуть готові ставити вище те, що єднає, а не те, що розділяє, щоб разом будувати майбутнє, засноване на взаємоповазі, братерській співпраці і правдивій солідарності".

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://goo.gl/kmKx6M>.

ДЖЕРЕЛО 8. Заява Верховної Ради України "У зв'язку з ухваленням Сенатом і Сеймом Республіки Польща постанов від 7 липня 2016 року та 22 липня 2016 року щодо Волинської трагедії"

Постанову прийнято 08.09.2016 р.

Верховна Рада України із жалем, розчаруванням і глибокою стурбованістю прийняла рішення Сенату і згодом ухвалення Сеймом Республіки Польща постанови від 22 липня 2016 року «Щодо вшанування пам'яті жертв геноциду, вчиненого українськими націоналістами проти громадян II Речі Посполитої у 1943–1945 роках», якою надана політично і юридично некоректна оцінка трагічної сторінки українсько-польської історії, що стосується подій на Волині.

Верховна Рада України звертає увагу на те, що Україну і Польщу поєднують як видатні приклади спільної боротьби за свободу, так і криваві протистояння.

Парламент України заявляє, що необхідно з належною повагою і рівною турботою вшановувати пам'ять усіх жертв на території обох держав.

Верховна Рада України наголошує, що впродовж минулих десятиліть Україна та Республіка Польща зробили багато для взаємного прощення та примирення і вшанування пам'яті невинно убієнних українців та поляків під час конфлікту 40-их рр. XX ст. і вже дали спільну оцінку цим історичним подіям у погоджених обома сторонами документах...

У зв'язку з цим Парламент України вважає встановлення Сеймом Республіки Польща «Національного дня пам'яті жертв геноциду, вчиненого українськими націоналістами проти громадян II Речі Посполитої у 1943–1945 роках» за вияв політизації трагічних сторінок українсько-польської історії.

Верховна Рада України наголошує на тому, що прийняття постанов Сенату і Сейму Республіки Польща відбувалося в супроводі антиукраїнської акції з нищенням українських пам'яток на території Польщі, атаками на учасників релігійних урочистостей, заборонаю проведення культурних заходів та шовіністичною риторикою.

Верховна Рада України звертає увагу польських депутатів, всієї польської влади та суспільства на те, що антиукраїнські дії та розпалювання антиукраїнських настроїв розгортається в момент найбільшої вразливості Української Держави, яка перебуває у стані війни з Російською Федерацією. У цій війні агресор використовує історичні питання – зокрема події 40-их рр. XX ст. – як один з елементів війни проти нашої Держави.

Парламент України вважає, що ухвалення Парламентом Республіки Польща зазначених постанов поставило під загрозу політичний і дипломатичний доробок та зусилля



двох держав і народів, спрямовані на взаємне прощення, примирення та вшанування пам'яті невинних жертв: українців та поляків.

Верховна Рада України, відтак, засуджує односторонні дії Сенату та Сейму Республіки Польща, спрямовані на перегляд позитивних результатів співпраці, які були досягнуті під час конструктивного українсько-польського діалогу за останні десятиліття.

Парламент України вважає, що односторонні політичні оцінки історичних подій несуть високий ризик спричинення конфліктів між нашими суспільствами і державами та сприяють подальшій радикалізації як українського, так і польського суспільств, що послаблює консолідацію зусиль наших громадян, спрямовану на розвиток України і Польщі.

Верховна Рада України заявляє, що єдиний шлях до примирення і поєднання між українським та польським народами лежить через спільне пізнання фактів та обставин історії, встановлення персональної відповідальності за злочини проти людяності та воєнні злочини і християнське прощення.

Верховна Рада України заявляє, що успіх майбутніх українсько-польських відносин лежить у площині погодженої формули порозуміння між Україною та Республікою Польща.

У зв'язку з цим Верховна Рада України:

закликає істориків вести фаховий діалог з метою розкриття усіх досі нез'ясованих фактів та обставин історії на основі достовірних архівних матеріалів, залишаючи простір для кожної сторони інтерпретувати історичні факти, а політиків України і Польщі – припинити інструменталізувати історичну науку заради досягнення тимчасових політичних вигод;

закликає нинішні та майбутні покоління українців і поляків продовжувати стратегічне партнерство та не піддаватися спробам окремих політичних сил маніпулювати чутливими сторінками історичного минулого всупереч інтересам українського та польського народів;

звертається до польських колег з пропозицією припинити політизацію трагічних сторінок українсько-польської історії та зосередити зусилля на конструктивній побудові взаємин між Україною та Республікою Польща для зміцнення партнерства в демократичній Європі на підставі європейських цінностей.

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://goo.gl/1PmYgs>.